

POSTANOWIENIE

Dnia 4 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Skoczowska

w sprawie z wniosku Instytutu Pamięci Narodowej Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w K. o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sędziego Sądu Najwyższego w stanie spoczynku X.Y.,
w przedmiocie wniosku obrońcy adw. P. D. o zbadanie spełnienia przez SSN Tomasza Demendeckiego wymogów niezawisłości i bezstronności na podstawie art. 29 § 6 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym w sprawie o sygn. I ZI 35/22,

po rozpoznaniu w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej, na posiedzeniu w dniu 4 kwietnia 2023 r.,

wniosku obrońcy o wyłączenie sędziów Sądu Najwyższego: Marii Szczepaniec, Aleksandra Stępkowskiego, Jacka Widło i Pawła Kołodziejewskiego od udziału w rozpoznawaniu sprawy o sygn. I ZB 21/22

na podstawie art. 41 § 1 k.p.k. w zw. z art. 42 § 1 k.p.k. oraz art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności,

postanowił:

**uwzględnić wniosek i wyłączyć sędziów Sądu Najwyższego:
Marię Szczepaniec, Aleksandra Stępkowskiego, Jacka Widło i
Pawła Kołodziejewskiego od udziału w rozpoznaniu sprawy o sygn.
akt I ZB 21/22.**

UZASADNIENIE

Instytutu Pamięci Narodowej Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach wniósł o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sędziego Sądu Najwyższego w stanie spoczynku X.Y.

Sprawę zarejestrowano w repertorium Izby Odpowiedzialności Zawodowej Sądu Najwyższego pod sygnaturą I ZI 35/22, a sędzią sprawozdawcą wyznaczonym do rozpoznawania sprawy został SSN Tomasz Demendecki.

Obrońcy SSN w stanie spoczynku X.Y., adw. P. D. wniósł, w trybie art. 29 § 5 i 6 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, o zbadanie spełnienia przez SSN Tomasza Demendeckiego wymogów bezstronności.

W dniu 27 października 2022 r. przeprowadzono losowanie składu orzekającego w sprawie rozpoznania wniosku o zbadanie spełnienia przez SSN Tomasza Demendeckiego wymogów niezawisłości i bezstronności, zarejestrowanego w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej Sądu Najwyższego pod sygn. akt I ZB 21/22. W wyniku losowania do rozpoznania wniosku został wyznaczony skład orzekający: SSN Wiesław Kozielowicz (przewodniczący), SSN Maria Szczepaniec (sprawozdawca), SSN Aleksander Stępkowski, SSN Jacek Widło i SSN Paweł Kołodziejcki oraz wyznaczono zastępców członków składu orzekającego: SSN Ewę Stefańską i SSN Antoniego Bojańczyka.

Obrońca sędziego X.Y., adw. P. D. pismem z dnia 14 listopada 2022 r., odwołując się do art. 439 § 1 pkt. 2 k.p.k., wniósł o wyłączenie sędziów SN: Marii Szczepaniec, Aleksandra Stępkowskiego, Jacka Widło i Pawła Kołodziejckiego, od udziału w rozpoznawaniu wniosku złożonego w trybie art. 29 § 5 i 6 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, a dot. SSN Tomasza Demendeckiego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek obrońcy sędziego SN w stanie spoczynku X.Y. zasługuje na uwzględnienie.

Przede wszystkim wymaga rozstrzygnięcia, czy instytucja wyłączenia sędziego (art. 41 § 1 k.p.k.) znajduje zastosowanie w przypadku rozpoznawania wniosku o przeprowadzenie tzw. „testu niezawisłości i bezstronności sędziego Sądu Najwyższego”, o którym mowa w art. 29 ust. 5 ustawy o Sądzie Najwyższym. Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 41 § 1 k.p.k. sędzia ulega wyłączeniu, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie. Wątpliwość dotycząca dopuszczalności wyłączenia sędziego od rozpoznawania wniosku o wyłączenie sędziego

wylosowanego do składu rozpoznającego wniosek o przeprowadzenie „testu” z art. 29 § 5 ustawy o Sądzie Najwyższym sprowadza się do tego, czy postępowanie w przedmiocie spełnienia przez sędziego Sądu Najwyższego wymogów niezawisłości i bezstronności stanowi „sprawę” stanowiącą jedną z przesłanek zawartych w treści art. 41 § 1 k.p.k.

W orzecznictwie i literaturze wyrażono pogląd, że „sprawą karną” jest każde rozstrzygnięcie organu procesowego dokonane na podstawie obowiązujących przepisów, którego przedmiotem jest kwestia odpowiedzialności karnej albo kwestia bezpośrednio związana z rozstrzygnięciem w tym przedmiocie, powodująca zmiany w sferze bezpośrednich interesów jednostki, uczestnika lub strony tego postępowania, z zastrzeżeniem wymogu zapadnięcia rozstrzygnięcia w warunkach bezstronności i niezależności przed niezawisłym sądem (zob. postanowienie SN z dnia 14 października 2022 r., sygn. akt V KB 6/22; P. Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011, s. 132-137).

Pojęcie „sprawy”, o której mowa w art. 41 § 1 k.p.k., należy zatem rozumieć szeroko, z uwzględnieniem gwarancyjnej wykładni mającej źródło w art. 45 ust. 1 Konstytucji (zob. np. postanowienia SN: z dnia 12 sierpnia 2021 r., sygn. akt IV KO 98/21; z dnia 15 lutego 2022 r., sygn. akt III KO 10/22; z dnia 25 maja 2022 r., sygn. akt III KO 55/22; z dnia 31 sierpnia 2022 r., II KS 8/22; z dnia 7 września 2022 r., sygn. akt IV KO 63/22). Prokonstytucyjna wykładnia powyższego przepisu proceduralnego prowadzi do wniosku, że również kwestia incydentalna – o ile jest związana z możliwą ingerencją w sferę praw i wolności jednostki chronionych w Konstytucji – mieści się w zakresie „sprawy”, w której może dojść do wyłączenia sędziego (zob. uchwała SN z dnia 28 marca 2012 r., sygn. akt I KZP 26/11). Dla uznania, że przedmiotem postępowania jest „sprawa” nie ma bowiem znaczenia to, czy dotyczy głównego, czy ubocznego „nurtu” postępowania. Kluczową kwestię stanowi natomiast charakter zagadnienia rozstrzyganego przez sąd. Skoro wyłączenie sędziego ma stanowić gwarancję prawa do sądu niezależnego, bezstronnego i niezawisłego (zob. np. postanowienie SN z dnia 28 września 2022 r., sygn. akt IV KK 333/22), to jego dopuszczalność odnosi się do każdego przypadku, gdy przedmiot rozstrzygnięcia związany jest z ochroną praw i wolności jednostki (zob. postanowienie SN z dnia 14 października 2022 r., sygn. akt V KB 6/22).

Powyższą interpretację potwierdza także stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, zdaniem którego „urzeczywistnienie konstytucyjnych gwarancji prawa do sądu będzie obejmowało wszelkie sytuacje – bez względu na szczegółowe regulacje proceduralne, w których pojawia się konieczność rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu (w relacji do innych równorzędnych podmiotów lub w relacji do władzy publicznej), a jednocześnie natura danych stosunków prawnych wyklucza arbitralność rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej podmiotu przez drugą stronę tego stosunku” (zob. wyrok TK z dnia 10 maja 2000 r., sygn. akt K 21/99, pkt III.3).

Przenosząc powyższe uwagi na grunt postępowania toczącego się z wniosku o „test bezstronności i niezawisłości sędziego” z art. 29 § 5 ustawy o Sądzie Najwyższym należy stwierdzić, że stanowi ono modelowy przykład postępowania incydentalnego toczącego się „na marginesie” sprawy głównej, której przedmiot został określony enumeratywnie w art. 29 § 6 ustawy o Sądzie Najwyższym. Należy zgodzić się z wyrażonym przez Sąd Najwyższy poglądem, że „postępowanie obejmujące «test sędziego» nie ma charakteru samodzielnego (autonomicznego) pozostającego w oderwaniu od postępowania zasadniczego i nie istnieje bez wskazanego w art. 29 § 6 ustawy o Sądzie Najwyższym substratu przedmiotowego” (zob. postanowienie SN z dnia 15 października 2022 r., sygn. akt V KB 6/22). Owo postępowanie incydentalne opiera się o regulacje opisane w art. 29 ustawy o Sądzie Najwyższym, a w zakresie nieuregulowanym do postępowania toczącego się na skutek wniosku oraz postępowania odwoławczego stosuje się odpowiednio przepisy o zażaleniu obowiązujące w postępowaniu, którego wniosek dotyczy (art. 29 § 24 ustawy o Sądzie Najwyższym). W przypadku spraw dyscyplinarnych sędziów chodzi o odpowiednie stosowanie przepisów o zażaleniu w postępowaniu karnym.

Ze względu na opisany standard konstytucyjny wynikający z art. 45 ust. 1 Konstytucji, Sąd Najwyższy w cytowanym postanowieniu z dnia 14 października 2022 r., sygn. akt V KB 6/22, wyraził pogląd, że „odpowiednie stosowanie przepisów o zażaleniu” należy rozumieć szeroko, tj. w ten sposób, że obok przepisów bezpośrednio regulujących zażalenie (art. 459-467 k.p.k.) odpowiednio należy stosować również wszystkie te przepisy Kodeksu postępowania karnego,

które mogą znaleźć zastosowanie w postępowaniu zażaleniowym, w tym w szczególności normy o charakterze gwarancyjnym.

Nie powinno zaś budzić wątpliwości, że postępowanie w przedmiocie „testu bezstronności i niezawisłości sędziego Sądu Najwyższego” z art. 29 § 5 ustawy o Sądzie Najwyższym stanowi tego rodzaju „sprawę”, która w sposób bezpośredni dotyczy ochrony prawa jednostki do bezstronnego i niezawisłego sądu ustanowionego ustawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Istotą postępowania weryfikującego spełnienie przez sędziego Sądu Najwyższego minimalnych wymogów bezstronności i niezawisłości *par excellence* wiąże się z prawem jednostki do rozstrzygnięcia przez sąd, co do którego nie występują okoliczności wskazujące na brak bezstronności lub obiektywizmu. Nie powinno budzić zatem wątpliwości, że sprawę, której przedmiotem jest badanie niezależności i niezawisłości sędziego, rozpoznaje sędzia, który sam spełnia warunek bezstronności *in concreto*. Oczywiście jest, że w przeciwnym razie doszłoby do naruszenia zasady *nemo est iudex in causa sua*. W konsekwencji w państwie opartym o rządy prawa musi istnieć odpowiedni instrument służący weryfikacji, czy rzeczywiście w sprawie zachowany został standard niezawisłości sędziego. W związku z tym wniosek o wyłączenie sędziów, który został złożony w niniejszej sprawie, należy uznać za dopuszczalny i podlegający rozpoznaniu.

Odnosząc się zatem merytorycznie do wniosku należy zauważyć, że obrońca sędziego X.Y., adw P. D. złożył wniosek o zainicjowanie postępowania na podstawie art. 29 § 6 u.S.N., a więc dotyczy on bezpośrednio konieczności badania spełnienia przez sędziego SN Tomasza Demendeckiego wymogów wskazanych w § 5 tego przepisu, w tym związanych z powołaniem go na urząd sędziego Sądu Najwyższego. Okolicznością znaną Sądowi Najwyższemu z urzędu jest, iż sędzia Tomasz Demendecki został powołany na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, którą ukształtowano na mocy ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 3), tak samo jak wyznaczeni do pięcioosobowego składu sędziowie Sądu Najwyższego: Maria Szczepaniec, Aleksander Stępkowski, Jacek Widło i Paweł Kołodziejski. Tym samym sędziowie ci, zasiadając w składzie przeprowadzającym

tw. test sędziego, zmuszeni byliby do zajęcia stanowiska odnośnie do okoliczności, która także ich bezpośrednio dotyczy, albowiem jest związana z ich własną procedurą nominacyjną. Problem ten jest dostrzegalny już na pierwszy rzut oka, a jego znaczenie dla możliwości bezstronnego rozpoznania wniosku obrońcy jest oczywiste i zrozumiałe dla każdej, choćby przeciętnie wykształconej dorosłej osoby – obiektywnego, postronnego obserwatora procesu. W tej sytuacji wypowiedanie się przez tych czterech sędziów co do omawianego aspektu wniosku obrońcy, w odbiorze zewnętrznym mogło by zostać odebrane jako postąpienie nieutrwalające obrazu Sądu Najwyższego jako działającego w warunkach bezstronności.

Kwestią wyłączenia sędziego w opisaney wyżej sytuacji, tj. w układzie, gdy o zarzucie nienależytej obsady sądu spowodowanej wadliwością postępowania nominacyjnego prowadzonego przed KRS ukształtowaną stosownie do przepisów ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. orzekać miałyby sędzia Sądu Najwyższego powołany na urząd w procedurze nominacyjnej ukształtowanej tą samą ustawą, Sąd Najwyższy zajmował się m.in. w sprawach II KO 12/22 – postanowienie z dnia 17 marca 2022 r., IV KO 32/22 – postanowienie z dnia 28 kwietnia 2022 r. czy też w V KB 6/22 – postanowienie z dnia 14 października 2022 r. Przytoczyć przede wszystkim jednak uchwałę składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2022 (I KZP 2/22), w której podkreślono, że wniosek o wyłączenie ze składu sądu powszechnego osoby powołanej do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego przez Prezydenta RP na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r., nie może być rozpoznawany przez sąd mający w swoim składzie takiego sędziego; w przeciwnym razie dojdzie do sytuacji objętej zakazem *nemo iudex in causa sua*.” Argumenty zawarte w uzasadnieniu tej uchwały w odniesieniu do tego - jak się wydaje - dość oczywistego wniosku, a *minore ad maius* mają zastosowanie tym bardziej w przypadku, gdy owym sędzią rozpoznającym wniosek o wyłączenie jest sędzia Sądu Najwyższego, co do którego aktualizują się te same zastrzeżenia. Jakkolwiek w przypadku naruszenia tej zasady w sądach powszechnych istnieją nadzwyczajne środki odwoławcze mogące prowadzić do sanowania takiego rażącego naruszenia zasady *nemo iudex in causa sua*, to w przypadku

rozpoznawania sprawy przez Sąd Najwyższy paleta procesowych narzędzi służących następnie do reakcji na naruszenia procedury przed tym Sądem jest wydatnie ograniczona, o ile w ogóle dostępna.

Podzielając w pełni powołaną w tych orzeczeniach argumentację, należy stwierdzić, że w realiach rozpoznawanej sprawy udział wyznaczonych sędziów w rozpoznaniu przedmiotowej sprawy stanowiłby rażące naruszenie zakazu *nemo iudex in causa sua*, a ponadto mógłby realnie prowadzić do naruszenia standardu z art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności i uznania, że taki skład orzekający w ogóle nie stanowi niezależnego i bezstronnego sądu ustanowionego ustawą, co mogłoby skutkować m.in. odpowiedzialnością odszkodowawczą Państwa

Z powyższych względów, należało wyłączyć sędziów Sądu Najwyższego: Marię Szczepaniec, Aleksandra Stępkowskiego, Jacka Widło i Pawła Kołodziejskiego od udziału w rozpoznaniu sprawy o sygn. akt I ZB 21/22, w oparciu o przepis art. 41 § 1 k.p.k., gdyż jak zostało wyżej wykazane, istnieją okoliczności tego rodzaju, że mogłyby wywołać uzasadnione wątpliwości co do bezstronności tych sędziów w tej sprawie.

[SOP]

[ms]